

MUHAMMET BAYRAM HAN ŞİİRLERİNİN VEZİN (ÖLÇÜ) ÖZELLİKLERİ

İlhame GÜLTEKİN*

*Azerbaycan Milli İlimler Akademisi. ilhame_gultekin@hotmail.com

ÖZET

Veze mevzusu Doğu klasik edebiyatı ilminin önemli konularından biridir. Şiirlerin ifade ve tasvir güzelliği, kafiye kuruluşu yanı sıra onların musikisini, uyumunu iyi duymak ve anlamak için şiirlerin veze özelliklerinin de araştırılması önemlidir. Bayram han şiirlerinin veze de bu anlamda çok ilginçtir. Bilindiği gibi arzusun 10 nevi mevcuttur. Bayram han bunlardan yedisini kendi şiirelerinde kullanmıştır. Şair 133 şiirinden (kaside, gazel, kıta, ferdiyat) 41'ni hezec, 44'nü remel, 28'ni müzere, 10'nu müctes, 3'nü recez, 4'nü mütekarib ve 3'nü hafif bahirlerinde yazılmıştır. Bu çalışmada Muhammed Bayram hanın 'Türk' ve 'Fars' divanlarındaki eserlerin veze özellikleri ve nevlere araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Moğol İmparatorluğu, Doğu Edebiyatı, Azeri Edebiyatı, Muhammed Bayram Han, aruz veze, kafiye

METER PROPERTIES OF MUHAMMET BAYRAM'S POEMS

ABSTRACT

Meter is one of the important and the principal subjects of East Classic literature. It is important to analyse meter varieties for understand and feel harmony, expression and description beauties of poems and its rhyme and music. That is why the meter of Bayram han's poems is interesting for us. This study research on meter properties and varieties of poems in Muhammed Bayram's Turkish and Persian Divans.

Keywords: Moghul Empire, Eastern literature, Azerbaijan literature, Muhammed Bairam Khan, meter, aruz.

I. GİRİŞ

Azeri şairi ve serkerdesi Muhammed Bayram Han Karakoyunlular'ın meşhur Baharlı boyundan idi. Onun hayatı döneminin tarihi olayları yanı sıra edebiyatı ile çok bağlı idi. O, Badahşan'da doğmuş, babasının ölümünden sonra ise Belh'e yerleşmiştir. Muhammed Bayram 16 yaşlarında Azeri asıllı Safevi hükümdarı Şah İsmail Safevi'nin ordusunda hizmete başlamıştır. Sonralar Moğol devletine Buhara ve Semerkant etrafındaki döküşlerde yardım eden bir sıra Safevi askeri gibi, o da, Orta Asya'da kalarak hizmetine Moğol sarayında devam ediyor. Moğol hükümdarı Babur Şah'ın dikkatini çeken Bayram Han sonralar Hümayun Şah'ın en yakın arkadaşı ve hatta onun oğlu şahzade Ekber'in naibi (atalıq) oluyor. Hümayun'un vefatında şahzade küçük olduğu için, 1556-1560 senelerinde hem Moğol Devleti'ni tekbaşına idare etmiş, hemde Moğol Ordusu'nun baş kumandanı görevini yapmıştır. "Han" ünvanını ona Safevi – Moğol görüşleri sırasında "Taht-ı Süleyman" denen yerde Şah Tehmasip ve Hümayun Şah vermiştir. Sonralar o farsça şiirlerinden birinde bunu şöyle hatırlıyordu:

بیرما! بنده آن خسرو خوبان شده
گر چه از شاه جهان رتبهء خانى دارى

Ey Bayram, Dünya Hükümdarı'ndan "han" ünvanı aldın,

Gerçi o güzeller (iyilikler) Şah'ının hizmetkarısın

1555 senesinde ise Bayram Han Hümayun Şah tarafından daha yüksek ünvanlar olan "Vekil es-saltanat", "Han baba" ve "Hanlar Hanı" ünvanlarını alıyor.

1561 senesinde Ümre ziyaretine gitmek için yola çıkan, artık "emekli" Bayram han eski düşmanlarından birinin oğlu tarafından haincesine öldürüldü. Şairin mezarı şuan Meşhed'de İmam Musa er-Rizan Aleyhisselam'ın mezarı yakınlığındadır.

Bayram Han'ın Moğol siyaset tarihine olduğu gibi, edebiyatına da hizmetleri az olmamıştır. Şiiri ve sanatı çok seven Bayram'ın "Farsça" ve "Türkçe (çığatayca)" iki Divan'ı mevcuttur. Bu araştırmada maksat şairin bu iki Divan'ındaki şiirlerin ölçü özelliklerinin araştırılmasıdır.

II. ARUZ İLMİ VE MİLLİ ARUZ

Aruz ilminin kurucusu VIII yüzyılda yaşamış ünlü arap filoloğu Abu Abdurrahman Halil ibn-Ahmet'tir. Azeri profesör Ekrem Cafer'e göre "önceleri sadece arap icadı, arap vezni olan aruz sonradan başka milletler arasında da yayılmıştır. İster teorik, yani bir ilim gibi, isterse de sanat gibi aruz dokuzuncu yüzyıldan başlayarak kendi öz arap çerçevesinden çıkarak gittikçe Yakın ve Orta Doğu'nun bir sıra halklarının; islamiyeti kabul eden halkların, o cümleden önce fars, sonra türk halklarının malı olmuştur" (Cafer, 1977: 43).

Milli aruzlara "farklı-farklı ilimler" demek de doğru olmazdı. Her halkta aruz o halkın diline ve musikisine uyarak bazı milli özellikler kazanmıştır, lâkin aruz hangi dile, hangi milletin şiirine uygulanırsa uygulansın başlıca kural ve amaçları birdir (Cafer, 1977: 44).

Aruzda şiiri doğru okumak ve vezinleri bulmak için 4 unsura dikkat etmek gerekir: imale, türkçe sözlerde kısa hecenin vezne uygunlaştırmak için uzun okunması; zihaf, uzun hecenin vezin gereği kısa okunması; medd, bir hecenin içindeki uzun ses dolayısıyla veya sonundaki iki sessizin yan yana gelmesi sebebi ile 2 hece sayılacak şekilde uzun okunması ve vasl, sonu sessizle biten hecenin sesli ile başlayan bir hece ile yan yana geldiği zaman yeni bir hece oluşturması.

Bilindiği gibi Azericede, onun kök sözlerinde uzun sesliler bulunmuyor. Bu sebepten vezne uyması için sözler şairler tarafından kökünden kopararak uzatılırdı. Ama bu tür uzatmaları tek bir dile bağlamak da doğru değildir. Türk dillerinde sözlerin kökeninden uzaklaştırılması gibi, arap ve fars sözlerinin de veznin talebi ile aslından uzaklaştırılması durumları mevcuttu. Mesela, "alim" sözü hem [âlim], hem de [alim] şeklinde okunabilir. Bayram han gazellerinde de buna yeteri kadar örnek vardır. Bunlardan birine bakalım:

نفسی که، برای تو کند، ترک نفایس

او در همه آفاق، ز نفس بود انفس (Divan, 1971: 16)

Verilen beyt hezecin sekizinci (mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün) nevindedir. Beytteki "نفسی" sözü [nefesî] şeklinde telaffuz edilmesi gerektiği halde gazelin umumi veznin talebi ile [nêfêsi] gibi telaffuz olunur. Yani kısa telaffuz olunan heceler uzun, aksine uzun telaffuz edilen hece ise kısa şekil almıştır. Böylece bir sözün içinde biz hem zihaf, hem de imale örneği görüyoruz.

Şair gazellerinde çok sayıda medd ve vasl numuneleri ile karşılaşılıyor. Mesela:

سودای کاکل و غم زلف تو، ای پری!

(Divan, 1971: 18) دیوانه ساخت، خلوتیان خیال را

Veya:

چون خود مثال آهوی وحشی رمیدهام

(Divan, 1971: 18) با خود چگونه رام کنم، آن غزال را

Verdiğimiz beyitlerin ikinci mısralarındaki "sاخت" ve "رام" sözleri sonundaki iki sessizin yan yana gelmesi ve bir hecenin içindeki uzun ses dolayısıyla 2 hece sayılacak şekilde uzun okunacaktır.

A.Aymutlu (Aymutlu, 1943: 15) ve F.K.Timurtaş'a (Timurtaş, 1981: 31) göre türk edebiyatında aruzun 8 (hezec, recez, remel, müzari, müctes, seri, hafif, mütekarib), A.Talat'a göre 10 (hezec, recez, remel, münserih, müzari, müctes, seri, hafif, mütekarib, kamil) (Talat, 1933: 41-42) bahri kullanılmıştır. Bunlar arasında hezec ve remeli en etkin bahirler adlandırmak yanlış olmazdı. E.Cafer'e göre otuza kadar nevi olan hezec bahrinin Azerbaycan edebiyatında bu güne kadar 10 seçme nevi kullanılmıştır. Bayram Han'ın da 133 şiirinden (kaside, gazel, kıta, ferdiyat) 41'i hezcede, 44'ü remelde yazılmıştır. Her iki bahrin esas tef'ilelerinin 3 hecesi uzun, 1 hecesi kısadır.

III. BAYRAM HAN ŞİİRLERİNDE ARUZ VEZİNİ

A. Hezec Bahri

Bayram han hezec bahrinde 17 farsca ve 9 türkçe gazel yazmıştır. Şairin kasidelerinin ise üçü bu bahirdedir. Şairin gazellerinin 11'i hezec bahrinin hezec-i müsemmen-i salim veya, "dört bölümlü tam hezec" adlanan birinci nevindedir (mefa'îlün, mefa'îlün, mefa'îlün, mefa'îlün). Bunlardan ikisi farsça, dokuzu ise çığataycadır. Örneklere bakalım:

شدی یارم و لیکن، شیوه یاری نمیدانی

(Divan, 1971: 27) دلم بردی ولی، آئین دلداری نمیدانی

Başka bir örnek:

Né dép, ey nâzenîn, méndin melâlın bar bilmes-mén

Nédin, yâ Rab, yétiptür könlüne âzâr bilmes-mén (Divan, 2007: 108)

Şairin 2 farsça ferdiyatı da bu türdedir.

بگلشن هر طرف، کان سرو گلرخسار، میگردد

دو چشم از برای دیدن او چار میگردد (Divan, 1971: 31)

Hezecin 8. nevinde ise farsça 13 gazel, 1 kaside, 5 ferdiyat, 1 kıta ve türkçe 4 gazel, 2 kaside var.

میخانه که جای طرب افزای لطیفی است

خوش جای لطیفی است، عجب جای لطیفی است (Divan, 1971: 19)

Türkçe kasidesinden bir örnek:

Ey fitnede mestâne közün mazhar-ı eşyâ

Kün dék barı zerrât-ı cihân ‘aynıda peydâ (Divan, 2007:62)

Şairin bu nevde bir farsça nazmı da vardır:

منشی خرد طانع میمون طلبید

انشای سخن ز طبع موزون طلبید (Divan, 1971: 39)

Şair aynı zamanda arap aruzunda olup, Azerbaycan aruzunda işlenmeyen vafir bahrinde de yazmıştır. Bayram hanın farsça divanında vafir bahrinin ikinci kalıbında,

• --- / • --- / • --

mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün

— ölçüsünde yazılmış 2 kıtası ve 2 gazeli vardır. Bu kalıp E.Cafer’e göre Azerbaycan ve Fars aruzlarında vafir bahrinin değil, hezec bahrinin kalıbı sayılır. Bir kaç tane örneğe bakalım:

اگر، با دردمندان یار باشی

ز باغ عمر، برخوردار باشی (Divan, 1971: 29)

Şairin iki kıtası da bu bu ölçüdedir:

زهی ذاتی که میبینم جهانی

بتو راجع ز اطراف و جوانب (Divan, 1971: 33)

Ve:

پدر نقاش و مادر نقش بندبست

بدو معنی، عبید نقش بندبست (Divan, 1971: 34)

B. Remel Bahri

Bayram hanın remel bahrinin birinci nevinin ikinci şeklinde (fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün) farsça bir gazeli ve bir ferdi vardır.

بیرما! آن بلبل بی خان و ماتم، در فراق

کز دل پر سوز، هر شب آشیان میسوزدم (Divan, 1971: 22)

Remelin ikinci nevinde (fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün) ise şairin 14 gazel ve 8 ferdi mevcuttur. Gazellerinden dördü farsça, onu türkçedir.

در نهانی، باده مینوشی، بیاران دگر

پیش ما، اظهار زهد و پارسائی میکنی (Divan, 1971: 28)

Türkçe şiirinden de bir örneğe bakalım:

Yârsız cânımnı alğan mihnet-i hicrân émiş,

Mihnet-i hicrân démenler kim belâ-yı cân émiş (Divan, 2007: 112)

Şairin türk divanındaki ferdiyâtın altısı da remelin ikinci nevinindedir. Şairin bu bahirde bir kasidesi de vardır:

Hâşiye gülgûn kera tâcında la'l-i âbdâr

Şem' birle şu'le hemdem dâd ile hemreh şerâr (Divan, 2007: 72)

Üçüncü nevinde (fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün) bir türkçe gazeli vardır:

Yârın olsun pâdşâh-ı zü'lcelâl,

Neyyir ü câh u celâlin bî-zevâl (Divan, 2007: 138)

“Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün” nevinde şair bir fert yazmıştır.

بخيال قد و بالای تو، ای تازه نهال!

نه چنان زار و ضعيفم که در آيم بخيال (Divan, 1971: 32)

Bu nev bazen “fâ'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün”, yani birinci hecenin uzun olması şeklinde de kendini gösteriyor ki, şairin bu nevre yazılmış farsça beş ve türkçe iki şiiri vardır:

Ey köñül, müjde, kim ol serv-i hurâmân kéledür.

Yanı başdın ten-i efsürdem ara cân kéledür (Divan, 2007: 125)

Ve:

خاک بر سر کنم از غم شده در آتش و آب

که بگرد سر او باد چرا میگردد (Divan, 1971: 20)

İkinci beytin, gördüğümüz gibi, birinci mısrası “fâ'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün”, ikinci mısrası ise “fâ'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'lün” ölçüsündedir. Şairin bu ölçüde yazılmış şiirlerinin neredeyse hepsinde şu iki ölçü beraber şekilde kullanılmıştır. Bunlarda sonuncu tef'ile bazı beytlerde “fe'lün” bazilerinde ise “fâ'lün” şeklindedir.

Şairin ferdiyatından ikisi de bu nevre yazılmıştır:

شيوه فتنه ز چشم سپهش، معلوم است

گوشه فتنه گری از نگهش، معلوم اس (Divan, 1971: 31)

Şair farsça ferdlерinin birini ise “fâ’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtü” nevinde yazmıştır:

هست ذرات جهان آئینهء طلعت
دوست

(Divan, 1971: 31) هر کجا مینگرم در نظرم طلعت
اوست

Gördüğümüz gibi şair remel bahrinde de hezcede olduğu gibi dört taraflı kalıplara üstünlük vermiştir. Bu özellik şairin hangi bahirde yazmasından aslı olmayarak, bütün divanı boyunca kendini göstermektedir.

C. Müzari Bahri

Bayram han şiirlerinde en çok yer ayırdığı üçüncü bahir ise Azerbaycan aruzunun en etkin bahirlerinden olan müzaridir. Şairin bu vezinde yazdığı 20 (10’u farsça, 10’u türkçe) gazeli vardır:

Çün éylemes vefâ kişige dehr-i bî-sebât,
Hoş rehrevî ki éyledi kat-ı ta’alluğat (Divan, 2007: 68)

Bazen bir gazelde müzarinin iki nevi ile karşılaşırız:

Ey hâk-i âsitânın olup mecma’-i rüsül,
Cem’-i rüsülğa mihr-i ruhun Hâdî-i sübül
Séndin tapıp sa’âdet-i kevneyn uluğ kiçik
Ey lutf birle bâ’is-i îcâd-ı cüz’ ü kül (Divan, 2007: 70)

İlk beyt müzarinin birinci “mef’ûlü fâ’ilâtü mefâ’îlü fâ’ilün”, diğeri ise üçüncü “mef’ûlü fâ’ilâtün mef’ûlü fâ’ilâtü” kalıbındadır.

Şair 3 kasidesini de bu vazinde yazmıştır:

محو صفات اوست، اگر فضل، گر کمال
محتاج ذات اوست، اگر شاح، گر گدا
حرف ثنای اوست، اگر قطعه، گر غزل

(Divan, 1971: 7) بهر دعای اوست، اگر مدح، گر ثنا

Şair kasidenin bu misralarında çok güzel lafz (söz) oyunu yaratmıştır. “Eğer” edatını her dört misrada veznin talebi ile önce, yanaşı vetet (vetet-i megrun - ١٥), sonra hafif sebep (sebeb-i hafif - ١٥) şeklinde kullanmıştır. Mısralara tef’ileleri ile beraber göz gezdirelim:

Mahv-e se/fât-e üst,/ eger fazl,/ ger kemâl

Mohtâc-e/ zat-e üst,/ eger şâh,/ ger gedâ

- - • / - • - • / • - - • / - • -

mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’ilü / fâ’ilün

Bu mısralarda, aynı zamanda, “üst”, “fazl” ve “medh” sonundaki iki ünsüzün yanaşı gelmesi ve “şah” sözü terkiibinde bir uzun ünsüzün olması sebebinden “medd”e misaldir.

Bayram hanın farsça “Divan”ında olan ferdiyatından beşi de müzarinin “mef’ûlü fâ’ilâtü mefâ’ilü fâ’ilün” şeklinde olan müzare-i müsemmen-i ahreb-i mekfuf-i mehzuf adlandırılan birinci ölçüsündedir. Bir kaç örnek:

ما داغ عشق بر دل شیدا نهاده‌ایم

(Divan, 1971: 32) دیوانه‌وار روی بصحرا نهاده‌ایم

Başka bir örnek:

دارم چنان امید که، قیوم لازوال

(Divan, 1971: 32) باز دگر نصیب کند دولت وصال

D. Müctes Bahri

Müctes bahrinde şairin on şiiri vardır. Bunlardan yedisi gazel, ikisi kaside, biri ise kıtadır. Bunlardan ikisi “mefâ’ilün fe’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün”, ikisi “mefâ’ilün fe’ilâtün mefâ’ilün fe’lün” şeklindedir. Aşağıdaki gazelde ise her iki ölçüde mısralar olduğunu görüyoruz:

رسیده است بسی نامرادیم، ز رقیب

(Divan, 1971: 25) اگر دمی، بمرادی رسیده‌ام از تو

Gördüğümüz gibi, bunlar arasında fark sadece sonuncu tef’ilenin ikinci hecesindedir. Bu mısralarda da yukarıda verdiğimiz örnekte olduğu gibi “ez” ön eki iki şekilde, “ze” ve “ez” şekillerinde kullanılmışlar. Böyle olunca, aslında,

metinde aynı görevi taşıyan bu ek sanki farklı-farklı anlamlarda kullanılmıştır etkisi bırakıyor. Şairin şiirlerinde böyle dikkat çeken örneklerle çok karşılaşırız.

E. Recez Bahri

Aruzun diğer, geniş kullanılan bahirlerinden biri de recezdir. Şairin bu bahirde 3 şiiri vardır. Bunlardan ikisi recezin birinci, biri ise üçüncü nevindedir:

پیر فلک بعمر خود، جستہ ولی نیافتہ

(Divan, 1971: 17) مادر امہات را مثل تو، دیگری خلف

Başka bir örneğe bakalım:

Ol şûh derdi bâ'isi kıldın gezendni,

Köydürdün, ey sipihr, men-i dermendni (Divan, 2007: 105)

Şairin yukarıda örnek getirdiğimiz farsça nazmi recez-i müsemmen-i metvi-yi mehbun veya dört bölümlü kısa recez adlanan “müfte’ilün mefâ’ilün müfte’ilün mefâ’ilün” ölçüsündedir. Türk divanından aldığımız ikinci örnek ise recezin birinci nevindedir. Bu nev “müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün” ölçüsündedir. Şairin bu ölçüde olan her iki gazeli ise “müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün fe’lün” şeklindedir. Burada “müstef’ilün” hezev zihafının etkisi ile “fe’lün” olmuştur, yani sonundaki vetedi atarak gerçek tef’ilenin kalan kısmını düzeltme tef’ileye çevirmiştir.

F. Mütekarib Bahri

Şair mütekarib bahrinde de 2 gazel ve 2 kıta yazmıştır. Bunlardan üçü, farsça şiirleri mütekarib-i müsemmen-i salim, dört bölümlü tam mütekarib “fe’ülün fe’ülün fe’ülün fe’ülün”, türkçe kıtası ise mütekarib-i müsemmen-i mahzuf, dört bölümlü hafif mütekarib “fe’ülün fe’ülün fe’ülün fe’ül” ölçüsündedir.

نگار! بغير تو یاری ندارم

(Divan, 1971: 23) بجز فکر وصل تو کاری ندارم

Başka bir örnek:

بصد دلخوشی کرد با شاه بیعت

(Divan, 1971: 34) پی بیعتش گشت تاریخ - دلخوش

Müselmân u hindûğa bardur müdâm,

Éşikinde câgîr üçün bâgûyın

Bolup barça hindûğa hoşhállıg,

Müselmânlar içre tüşüp kayguyın (Divan, 2007: 143)

G. Hafif Bahri

Hafif bahrini Bayram han 2 kıtasında (“fâ’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün” ölçüsünde) ve bir nazım (“fâ’ilâtün mefâ’ilün fe’lün” ölçüsünde) eserinde kullanmıştır. Hatırlatalım ki, hafif bahrinin hece vazni ile benzerliyi, yakınlığı vardır, anlatımda olayların gelişmesine uygun olduğundan yazarı aruzun biçimsel taleplerinden kısmen de olsa, kurtarır.

Ey lebin kâmbahş-ı zümre-i ‘ışk,

Vey yüzün kıblegâh-i ehl-i vefâ

Néçe könül mülâzemet kemîne,

Kılâdur Bayram-ı kemîne-edâ (Divan, 2007: 141)

Farsça “Divan”ından bir örneğe bakalım:

باز فتح غریب رویء نمود

(Divan, 1971: 38) که دل دوستان از ان بکشود

Bazi müellifler rübailerin de aruz vaznine uyduğunu söylerler. Ve bu bakımdan onları ahreb ve ahrem olmaq üzere iki kısma bölürler (İlaydın, 1961: 46; Timurtaş, 1981: 56-57). Eger ilk cüz “mef’ülün” olursa ahrep, “mef’ülün” olursa ahrem vaznleri adlanır. Ahrep ve ahrem vaznlerinin her birinin de 6 şekli vardır. Timurtaş’a göre ahrem vaznleri bir o kadar da ahengli olmadığı için az kullanılmıştır. Bunun dışında rübailerin her misrası ayrı bir vazinde de yazıla bilirdi. H.İlaydın bunları «rübayı vazni adlandırılan özel aruz kalıbı» adlandırmıştır (İlaydın, 1961: 141).

Sonuç

Yakın Doğu’da Orta Yüzyıllar Edebiyatı İslam dininin etkisi altında gelişen bir edebiyat idi. Bu edebiyatın temsilcilerinin eserleri mevzu ve amaç bakımından birbirine çok yakındı. Çünkü, “Divan Edebiyatı”nın belli kuralları vardı ve yazarların bu sınırları aşmaması gerekiyordu. Bayram Han şiirlerinde de duygular ve düşünceler bütün Divan şairlerinde olduğu gibi, “aynı” sözcüklerle anlatılıyor. Sevgilinin boyu serve, yanakları güle benzetiliyor, onun gözleri sarhoş, saçları matem gibi siyah, hicran gecesi gibi uzundur. Onun şiirlerindeki başlıca mevzu aşk, ızdırap, hasret, şarap’tır. Bayram Han 16. y.y. büyük kumandan, devlet adamı ve şair idi. O, Hindistan, Orta Asya, İran ve Afganistan halklarının ve kültürlerinin yakınlaşmasında, dostluq ilişkilerinin kuvvetlenmesinde mühüm hizmetleri olan o nadir şahıslardan biri idi. Onun tarih karşısındaki bu hizmetleri kısmen araştırılsa da edebi hayattaki rolü gölgede kalmıştır. Şairin şiirleri şimdiye kadar hiçbir geniş

araştırmaya tabi tutulmamıştır. Bu makalede amacımız Bayram Han'ın duygusal simasını ve şiirsel zekasını tanıtmak ve gelecek nesillere taşımaktır.

Kaynakça

Aymutlu, Ahmed. (1943), *Arûz. Türk Şiirinde Kullanılan Arûz Vezinleri Ve Misalleri*, Ahmet Halit kitabevi, İstanbul.

İlaydın, Hikmet. (1961), *Türk edebiyatında nazım*, 4. Basılış, Sulhi garan matbaası, İstanbul.

Tâlat Ç.Ahmet. (1933), *Türk şiirlerinin vezni*, Ahmet İhsan matbaası Ltd., İstanbul.

Tekcan, Münevver. (2007), *Bayram Han'ın Türkçe Divanı*, Beşir Kitaevi, İstanbul.

Timurtaş, Faruk Kadri. (1981), *Tarih içinde türk edebiyatı*, Er-tu matbaası, İstanbul.

Cəfər, Əkrəm. (1977), *Əruzun nəzəri əsasları və Azərbaycan əruzü*, Bakı.

Hussamuddin Rashdi, Muhammad Sabir. (1971), *Divan of Bayram Khan*. Karachi.